

*Рябокучма Т. О.,**старший викладач кафедри німецької мови**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана**Горбаченко А. Л.,**асистент кафедри іноземних мов**факультетів психології та соціології**Навчально-наукового інституту філології**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АФІКСАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ У ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню афіксації в англійській та німецькій мовах, що є представниками германської групи мов. Метою статті є визначення особливостей афіксального способу словотворення англійської та німецької мов як представників германської групи мов. У статті простежено історію виникнення германських мов зі спільноіндоевропейської мови-основи, а також встановлено, що германські мови успадкували граматичні і фонетичні риси спільноіндоевропейської мови і її значний лексичний фонд. Виявлено, що германські мови мають характерні властивості, що притаманні тільки германській групі мов, у тому числі завдяки відокремленню давньогерманських племен від інших індоевропейських племен. Особливості словотворення, зокрема афіксація, також належать до таких властивостей. У ході наукової розвідки було встановлено, що афіксація є одним з найпродуктивніших та найефективніших способів словотворення в англійській та німецькій мовах. У статті досліджено спільні та відмінні риси афіксації у згаданих мовах. У науковій праці афіксацію схарактеризовано як створення нового слова шляхом приєднання афіксів до основи чи кореня. Афікс визначено як службову морфему, яка має абстрактне значення і здатна вносити зміни у значення словникової основи. Серед характерних рис, що притаманні афіксам, розглянуто продуктивність та ступінь самостійності. Виявлено, що в обох досліджуваних мовах афікси бувають здебільшого односкладовими і складаються з однієї голосної і однієї чи декількох приголосних. Виявлено, що словотворчі суфікси в англійській та німецькій мовах здатні відносити слово до певної частини мови (існують суфікси іменників, дієслів тощо). Але в німецькій мові більша увага звертається на можливість суфіксів утворювати слова певного роду (відповідно, в німецькій мові існують суфікси чоловічого, жіночого і середнього родів). В обох мовах префікси, на відміну від суфіксів, не можуть змінювати граматичні категорії слів-основ, а слугують для того, аби змінювати значення слова, вказуючи на певну його ознаку, конкретизуючи його, надаючи певного відтінку чи забарвлення тощо. У статті надано коротку характеристику та наведено приклади вживання найпродуктивніших афіксів (суфіксів і префіксів) в англійській та німецькій мовах.

Ключові слова: афіксація, германські мови, суфікс, префікс, продуктивність, словотворення.

Постановка проблеми. Мова постійно змінюється та розвивається, збагачуючи свій словниковий запас шляхом запозичень з інших мов та словотворення. Розвиток суспільства та поява нових явищ, процесів і технологій потребують нових слів, що змушує людство активно розширювати словники своїх мов. Це призводить до того, що процес словотворення привертає увагу багатьох науковців.

Афіксація є одним з найважливіших способів формування нових слів у германських мовах. Цей процес полягає у додаванні до кореня слова певного префікса або суфікса, який змінює його значення або граматичні властивості. Афіксація є ефективним способом створення нових слів зі значенням, яке не може бути виражене за допомогою існуючих слів. Крім того, вона є важливим засобом розширення лексичного запасу мови і допомагає зрозуміти семантичну та морфологічну структуру слів у германських мовах.

Актуальність дослідження полягає у тому, що детальне вивчення афіксації як ефективного способу словотворення допомагає глибше осмислити мовні процеси і властивості германських мов та уможливує здійснення нових наукових розвідок сучасних лінгвістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості германських мов в цілому досліджено у працях Ю. О. Жлуктенко, Т. А. Яворської [1], О. Ю. Андрущенко [2]. До науковців, які приділяли особливу увагу афіксації у германських мовах, зокрема, належать Т. Я. Паничок [3], яка досліджувала афіксацію як типологічно характерний спосіб словотворення у німецькій мові; А. Паславська [4], яка здійснила зіставно-типологічний аналіз афіксального заперечення у германських, слов'янських, і романських мовах; Д. М. Сайко [5], О. В. Столярчук [6], Л. Сидоренко, Т. Дернова [7], які досліджували різноманітні аспекти афіксації у різних терміносистемах англійської та німецької мов.

Беручи до уваги зазначені вище наукові доробки, маємо підстави стверджувати, що афіксація є важливим і типовим способом словотворення у германських мовах, а її особливості та варіативність вивчаються в рамках різноманітних терміносистем і мовних явищ. Зіставно-типологічний аналіз дозволяє порівняти афіксацію у германських мовах з аналогічними явищами у мовах інших груп та встановити їх спільні та відмінні

риси. Дослідження у галузі афіксації сприяють глибшому розумінню мови і допомагають у практичному застосуванні мовного матеріалу.

Мета статті – визначити особливості афіксального способу словотворення англійської та німецької мов як представників германської групи мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. За чисельністю носіїв германські мови є однією з найпоширеніших груп мов індоєвропейської сім'ї. Історично так склалося, що германські мови виникли зі спільноіндоєвропейської мови-основи, яка існувала ще за кілька тисячоліть до н. е. і була мовою етнічно споріднених індоєвропейських племен. Розселяючись по континенту, індоєвропейці поступово розділились на велику кількість племінних союзів. Через це в мові-основі з часом виникали місцеві відмінності, а потім створювались окремі діалекти. Таким чином, протягом довгого періоду часу відбулося розділення мови-основи на велику кількість окремих споріднених мов. В останні роки свого існування спільноіндоєвропейська мова вже була дуже розвиненою і мала досить складну будову. Ті мови, які виокремилися з мови-основи, успадкували її граматичні і фонетичні риси, а також значний спільний лексичний фонд [1, с. 5–6].

Багаторічні дослідження спеціалістами з різних галузей науки окремих германських мов дозволили усвідомити їхні подібності. З часом було наголошено на тому, що така близькість мов могла виникнути лише як результат їх походження зі спільного джерела. Саме виникнення порівняльно-історичного методу у XIX ст., у якому порівняння стало засобом, а історичний підхід до вивчення мови був принципом дослідження, допомогло пояснити відповідності індоєвропейських мов та відтворити процес їх розвитку [2, с. 11–12].

Усі германські мови мають характерні особливості, притаманні лише германській групі мов. Слід зазначити, що такі особливості проявилися лише після відокремлення давньогерманських племен від інших індоєвропейських племен. До таких успадкованих спільних рис належать і особливості словотворення у германських мовах. Афіксація була і залишається досі одним з найпродуктивніших способів словотворення у германських мовах, зокрема в англійській та німецькій.

Загальновідомо, що афіксація – це створення нового слова шляхом приєднання до основи чи кореня афіксів (префіксів, суфіксів). Відповідно, афікс є частиною слова, яка вносить зміну у значення словникової основи. Здебільшого афікси розглядаються як службові морфеми з абстрактним значенням, що слугують для словозміни. Варто зауважити, що лише словотворчі афікси здатні утворювати нові слова. Звідси, однією з рис афіксів є продуктивність. Продуктивність є кількісною характеристикою афікса, що бере участь у створенні нових слів. Продуктивність визначається загальним числом деривацій, що виникли за допомогою цього афікса за увесь період його функціонування у мові. Таким чином, новоутворення, створені шляхом додавання афікса до кореня є афіксальними.

Іншою рисою афіксів є ступінь самостійності. О. В. Столярчук [6, с. 231] вважає, що суфікси, які відносять слово до певної частини мови, більш пов'язані з основою, а префікси можуть змінювати семантику лексичної одиниці і є більш лексично самостійними. Однак, як перші, так і другі можуть надавати похідному слову нового лексичного відтінку.

На відміну від англійської мови, де виокремлюють тільки префіксальний і суфіксальний способи словотворення, у німецькій мові існує ще й префіксально-суфіксальний спосіб утворення лексичних одиниць [6, с. 231].

Як в англійській, так і в німецькій мові, афікси здебільшого є односкладовими і складаються з однієї голосної і кількох (або також однієї) приголосних [3, с. 127]. Прикладами можуть слугувати англійській афікси *un-, re-, dis-, pre-, anti-, -ful, -less, -able, -ible, -er, -or, -ment*; і німецькій афікси *ver-, ent-, ge-, be-, -er, -heit, -ung*.

Словотворчі суфікси в обох мовах вказують на відношення слова до певної частини мови [3, с. 127]. Для прикладу, в англійській мові продуктивними суфіксами іменників є *-ance/-ence (defence), -dom (freedom), -er/-or (builder), -hood (childhood), -ism (socialism), -ity/-ty (equality), -ment (appointment), -ship (friendship), -tion (population), -ness (kindness)*, та багато інших. До речі, вважається, що саме суфікс *-ness* є найпродуктивнішим у сучасній англійській мові. До суфіксів, які утворюють дієслова належать *-ate (celebrate), -ify (simplify), -ise/-ize (harmonise/harmonize)* та багато інших. Англійська мова багата на прикметникові суфікси, до яких, зокрема відносять *-able (readable), -ible (flexible), -ed (frustrated), -ful (beautiful), -ic (economic), -ical (logical), -ish (stylish), -ive (creative), -less (homeless), -like (childlike), -ly (friendly)*. Для прислівників характерні суфікси *-ily (happily), -ly (calmly)*.

У німецькій мові суфікси також класифікуються за здатністю відносити слово до тієї чи іншої частини мови (наприклад, за допомогою суфіксів *-er* та *-heit* утворюються іменники (*der Arbeiter, die Freiheit*). Однак, все ж таки, на відміну від англійської мови, у німецькій більша увага приділяється здатності суфіксів утворювати слова певного роду. Для прикладу, такі суфікси, як-от: *-ei/-erei (die Bäckerei), -ung (die Übung), -schaft (die Bereitschaft)* утворюють іменники жіночого роду; суфіксу *-er (der Bäcker), -ler (der Künstler), -ner (der Berliner), -ent (der Student), -ant (der Aspirant)* утворюють слова чоловічого роду; а суфікси *-chen (das Mädchen), -lein (das Büchlein); -nis (das Ereignis), -tum (das Eigentum)* утворюють слова середнього роду.

Особливу увагу приділимо багатозначному суфіксу *-ing*, який в англійській мові є багатофункціональним і слугує для утворення форми дієприкметника теперішнього часу, вживається для утворення граматичних часів групи Continuous і форми Gerund, а також уживається для творення іменників і прикметників від дієслів. У німецькій мові суфікс *-ing* зустрічається в англійських запозиченнях, що мають форму герундія і виражають абстрактні поняття, назви чи результати дій [3, с. 129].

Як в англійській, так і в німецькій мові, префікси не слугують для зміни граматичних категорій слів-основ. Натомість, префікси здатні змінювати значення слова, вказувати на певну ознаку явища чи предмета, конкретизувати значення основи, надавати їй певного забарвлення і значеннєвого відтінку, виражати відношення місця чи часу тощо.

У німецькій мові серед префіксів виділяють іменникові та дієслівні префікси. Іменниковими є такі префікси, як-от: *un- (das Unglück), miss- (das Missbelieben)*, які вказують на заперечну ознаку предмета; *ur- (der Urtext)*, що виражає давність; *erz- (der Erzfeind)*, який слугує для наголошення на негативному значенні тощо. Дієслівні префікси, своєю чер-

гою, бувають відокремлюваними, як-от: *ab-* (*abnehmen*), *an-* (*ankommen*), *auf-* (*aufstehen*), *aus-* (*aussteigen*), *ein-* (*einladen*), *mit-* (*mitkommen*), *nach-* (*nachdenken*), *weg-* (*weggehen*), *zu-* (*zukommen*), невідокремлюваними, як-от: *be-* (*besuchen*), *ent-* (*entdecken*), *er-* (*erscheinen*), *ver-* (*verkaufen*), *zer-* (*zerstören*), а також такими, що можуть належати до обох груп: *durch-* (*durchführen*), *über-* (*übernehmen*), *um-* (*umarmen*), *unter-* (*unterhalten*).

Щодо англійської мови, власне англійськими префіксами вважаються *a-*, *be-*, *fore-*, *mid-*, *un-*, *non-*, *out-*, *over-*, *under-*, *for-*. До префіксів іншомовного походження належать *ad-*, *ac-*, *ag-*, *al-*, *an-*, *ap-*, *ar-*, *as-*, *at-*, *bi-*, *co-*, *dis-*, *en-*, *ex-* [7, с. 204–205].

Чи не найбільшою категорією префіксів в англійській мові є префікси для вираження негативного значення. До них належать префікси *a-* (*asymmetrical*), *dis-* (*disappoint*), *il-* (*illegal*), *ir-* (*irregular*), *im-* (*impossible*), *in-* (*incomplete*), *mis-* (*misunderstand*), *non-* (*non-fiction*), *un-* (*unimportant*).

Слід зауважити, що для афіксів, які виражають негативне значення у германських мовах, характерні морфологічна і семантична вибірковість під час поєднання з відповідними твірними основами. Звісно, вони відрізняються від мови до мови, хоча у певних випадках існують також і типологічні ознаки вибіркості, що характерна для негативних префіксів [4, с. 67].

Серед інших префіксів в англійській мові часто зустрічаються ті, що описують процес, наприклад: *de-* (*departure*), *re-* (*rewrite*); позначають достатність: *over-* (*overeat*), *under-* (*underdo*); позначають відношення до часу, часових рамок: *post-* (*postwar*), *pre-* (*preschool*), *ex-* (*ex-husband*), а також багато інших.

Окремо звернемо увагу на багатозначний префікс *a-*, який є певним винятком з правил, адже може змінювати частину мови. Взагалі префікс *a-* походить з давньоанглійської мови, а саме від прийменника *an* [7, с. 204] і в своєму основному значенні префікс *a-* виражає відсутність якоїсь якості (*apolitical*), вказує на спосіб дії (*afoot*), вказує на розміщення (*afar*). На додаток до цього, він може приєднуватися до іменників для творення прикметників (*ablaze*) і прислівників (*away*), або ж додаватися до прикметників, щоб утворювати прислівники (*aloud*). Також у деяких словах в англійській мові простежується префікс *a-* запозичений із грецької мови, який використовується для вираження відсутності певної якості чи заперечення. Переважно він вживається у складі запозичених слів [7, с. 204].

Висновки. Відтак, додавання префіксів чи суфіксів до основи є ефективним і продуктивним способом творення нових словникових одиниць в англійській та німецькій мовах. Ще в давньогерманських мовах словотворчі суфікси виявляли надзвичайну результативність, утворюючи власні імена, назви професій, занять, виражаючи зменшувальні значення тощо. Такі риси успадкували і сучасні германські мови, зокрема англійська і німецька. Афікси у досліджуваних мовах виявляють надзвичайно ефективний словотворчий потенціал, володіють рядом спільних характеристик і становлять багатий матеріал для наукових розвідок.

Афіксація дозволяє розширити лексичний запас мови та зробити мовлення більш різноманітним і точним, зрозуміти зв'язки між словами та їхні значення, що зробить процес вивчення мови більш ефективним.

Перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі особливостей використання афіксів у процесі словотворення професійної лексики, а також в межах окремих терміносистем.

Література:

1. Жлуктенко Ю. О., Яворська Т. А. Вступ до германського мовознавства : підручник. 2-ге вид. Київ : Вища школа, 1978. 168 с. URL: <http://www.inmo.org.ua/assets/files/Vstup%20do%20herm.%20movoznavstva.pdf> (дата звернення: 13.04.2023).
2. Андрущенко О. Ю. Вступ до германського мовознавства : навч. посіб. Житомир : ЖДУ, 2010. 178 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/34620/1/Introduction_to_Germanic_Linguistics.pdf (дата звернення: 17.04.2023).
3. Паничок Т. Я. Афіксація як типологічно характерний спосіб словотворення в німецькій мові. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2012. Вип. 7. С. 126–132.
4. Паславська А. Зіставно-типологічний аналіз афіксального заперечення у германських, слов'янських, та романських мовах. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2004. Вип. 4. С. 66–78.
5. Сайко Д. М. Афіксація термінів вугледобувної галузі в англійській мові. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2014. № 45. С. 45–48. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n45/15.pdf> (дата звернення: 17.04.2023).
6. Столярчук О. В. Афіксація як один з продуктивних способів деривації молодіжних сленгових одиниць (на прикладах з англійської, німецької, української та російської мов). *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Вип. 5 (77). С. 230–235. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/17319/1/40.pdf> (дата звернення: 17.04.2023).
7. Сидоренко Л. М., Дернова Т. А. Препозитивна афіксація географічних термінів англійської мови. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 10 (74). С. 203–206. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-47>

Riabokuchma T., Horbachenko A. Affixation as an effective way of word formation in the Germanic languages (based on the English and German languages)

Summary. The article is devoted to the study of affixation in English and German, which belong to the Germanic languages. The purpose of the article is to determine the peculiarities of affixation as a type of word formation in the English and German languages as representatives of the Germanic languages. The article traces the history of the emergence of the Germanic languages from the Indo-European language family. It is established that the Germanic languages inherited the grammatical, lexical and phonetic features of the Proto-Indo-European language. It was found that the Germanic languages have some peculiarities that are inherent only to the Germanic group of languages, including due to the separation of the Germanic peoples from other Indo-European tribes. Features of word formation, in particular affixation, also belong to such peculiarities. In the course of scientific research, it was established that affixation is one of the most productive and effective ways of word formation in English and German. The article examines common features and differences of affixation in the mentioned languages. Affixation is characterized in the article as the creation of a new word by attaching affixes to a word stem or root. An affix is defined as an auxiliary morpheme that has an abstract meaning

and is capable of making changes to the meaning of the word. Among the characteristic features inherent in affixes, productivity and degree of independence were examined. It was found that in both studied languages affixes are mostly monosyllabic and consist of one vowel and one or more consonants. It was found that word-forming suffixes in English and German can transform a word into other part of speech (there are suffixes of nouns, verbs, etc.). But in the German language, more attention is paid to the ability of suffixes to form words of a certain

gender (accordingly, in the German language there are suffixes of masculine, feminine and neuter genders). In both languages, prefixes, unlike suffixes, cannot change the grammatical categories of words, but serve to change the meaning of a word by indicating a certain feature of it, specifying it, etc. The article provides a brief description and examples of the most productive affixes (suffixes and prefixes) in English and German.

Key words: affixation, Germanic languages, suffix, prefix, productivity, word formation.